

The purpose of the article is to characterize the trends of integrated learning of elementary school students in the context of reformed change.

Methods. *Analysis of psychological and pedagogical literature; conclusion and systematization of theoretical data, pedagogical experience; pedagogical observations, personal pedagogical experience; interviews with pupils.*

Results. *The methodological positions of scientists concerning introduction of integrated training in elementary school are analyzed. The advantages and disadvantages of integration in elementary education are shown. Attention is focused on the levels and types of integration. It is revealed that local, separate system, intersystem and inter-system associations are the psychological basis for the integration of studies in elementary school.*

Originality. *It is emphasized that formation in the younger pupils of skills and abilities of reading, writing and account requires subject-based assimilation.*

Conclusion. *Meaningful and purposeful integrated lessons add to the usual structure of elementary education novelty and originality, since they have certain advantages.*

Key words: *integrated training; types of integration; levels of integration; Elementary School; primary education; junior schoolchildren; interpersonal relations; trends.*

*Одержано редакцією 15.01.2018
Прийнято до публікації 22.01.2018*

УДК 371.124:80 (045)

ЯЦИНА Світлана Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, викладач
кафедри початкової освіти, Черкаський
національний університет імені Богдана
Хмельницького, Україна
e-mail: svt.yatsina@gmail.com

ПОГЛЯДИ СУЧАСНИХ МЕТОДИСТІВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. *Статтю присвячено проблемі формування професійних умінь у майбутніх учителів початкової школи. Представлено погляди вітчизняних методистів щодо становлення вчителя як фахівця та його ролі в педагогічній діяльності. З'ясовано шляхи вдосконалення професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи. Акцентовано увагу на ролі сучасних підходів компетентнісного й особистісно зорієнтованого навчання в закладах вищої освіти. Розглянуто питання про спеціальні професійні вміння, які сприяють розв'язанню актуальних проблем навчання літератури.*

Ключові слова: *професійна компетентність; професійна майстерність; професійні вміння; компетентнісний підхід; особистісно зорієнтоване навчання; учитель початкової школи.*

Постановка проблеми. Сучасна методика навчання в початковій школі спрямована на формування культурної, інтелектуальної особистості, що забезпечується поєднанням навчання й виховання, визначається змістом предмета, методами, прийомами навчально-виховного процесу і покликана допомогти вчителю розкрити його основні морально-етичні та професійні якості як предметника, вихователя, так і людини, забезпечити його здатність застосовувати професійні знання й уміння у педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені-методисти Н. Й. Волошина, В. В. Голубков, Г. О. Гуковський, О. О. Ісаєва, Л. Ф. Мірошніченко, Є. А. Пасічник, А. Л. Ситченко, Б. І. Степанишин, Г. Л. Токмань та ін. значну увагу приділяють питанню становлення особистості вчителя та його ролі в педагогічній діяльності. Крім

загальноосвітньої підготовки і глибоких фахових знань, учені обумовлюють необхідність упровадження особистісно зорієнтованого навчання й забезпечення психологічної готовності вчителя до роботи в сучасних умовах. Різні аспекти процесу формування професійних умінь учителя відображені в публікаціях Л. О. Базиль, О. М. Горошкіної, О. М. Семенов та ін.

Метою статті є розкриття поглядів методистів сучасності на проблему формування професійних умінь у майбутніх учителів початкової школи як складника професійної компетентності фахівця.

Виклад основного матеріалу. Важливим для вчителя є те, щоб із головною метою викладацької діяльності вчителя початкової школи обов'язково має співвідноситися його особистісна позиція, ідеали, прагнення, інтереси, ціннісні орієнтири. При цьому роль художньої літератури надмірно зростає, тому різко підвищуються відповідні вимоги до вчителя. Щоб бути завжди на висоті цих вимог, йти в рівень із життям, учителеві треба глибоко оволодівати теорією предмета і постійно збагачуватися передовою практикою, зауважує Н. Й. Волошина [3, с. 48]. Науковець наголошує, що для вчителя головним є не вичерпати себе, не залишатися на одному рівні, не відставати від вимог сучасності [там само, с. 156].

Щодо ролі вчителя в житті учнів О. Р. Мазуркевич зазначає, що він «повинен передусім жити багатим, ідейним життям. Лише тоді він зможе по-справжньому виконати ту високу місію виховання молодих поколінь, яку покладає на нього народ... Суспільство довіряє йому найдорожче, найцінніше – дітей, свою надію, своє майбутнє» [6, с. 231].

Про необхідність учителя вміння виховувати в собі висококультурного читача, розвивати емоційно-естетичні особистісні якості наголошує Г. О. Гуковський. «Той, хто не переживає літературу як мистецтво, не відчуває від її сприйняття сильних, людських, громадянських вражень і переживань, – не повинен узагалі викладати науку про літературу, не повинен і ступати на шлях словесника...» [5, с. 83]. «Якщо ти більше не читаєш романів і повістей «для задоволення», тобто для життя, а для того, щоб пояснити й оцінити їх у школі, якщо твою душу більше не хвилюють звуки поезії... – покинь займатися викладанням літератури...», – зазначає він [там само].

Становлення вчителя як глибоко чуттєвої особистості розглядають учені Бугайки: «Діти повинні відчувати, що вчителю й самому цікаво разом із ними читати і вивчати твори...» [2, с. 162].

Слід дослухатися до думки Є. А. Пасічника, який зазначає, що «підготовка і проведення уроків, позакласних занять із літератури, перевірка зошитів, читання художніх творів, до того ж громадська робота – на все це потрібен час. І дуже важливо вміння по-науковому розподілити його. Наукова організація праці – праця, що забезпечує високу результативність. Вона залежить... від уміння раціонально застосовувати свій час, аналізувати результати своєї роботи, постійно проводити спостереження за педагогічним процесом, навіть експериментувати з метою удосконалення своїх професійних умінь і навичок» [7, с. 50].

Оскільки основою педагогічної майстерності вчителя початкової школи є його неодмінні особистісні якості, сукупність умінь і навичок, то слід згадати і про функції його діяльності. Так, Н. Й. Волошина [3] виділяє конструкторську, організаційну, комунікативну і дослідницьку функції вчителя. На думку науковця, головними є конструкторські вміння, що входять до конструкторської функції, оскільки у своїй діяльності вчитель стикається з різними непередбачуваними ситуаціями. Ця сторона діяльності вчителя початкової школи пов'язана з плануванням вивчення особи письменника, історико-літературного процесу, художнього твору, відбором ефективних методів і прийомів опрацювання літературного твору, розвитку умінь і навичок у молодших школярів, розробленням системи позакласних заходів із літературного читання [там само, с. 240].

Організаційна функція, на думку Н. Й. Волошиної, активізує вчителя організовувати процес своєї діяльності й роботу учнівського колективу, уміння

реалізовувати поставлену мету, що передбачалася планом, уміння здійснювати контроль над засвоєнням знань, виробленням умінь і навичок у молодших школярів. Досить важливими в діяльності вчителя початкової школи є вміння володіти мистецтвом спілкування, даром мовлення, особливо усного, тобто науковець наголошує на важливості комунікативної функції вчителя. Н. Й. Волошина відзначає, що праця справжнього педагога неможлива без уміння креативно запроваджувати нові, експериментальні форми і методи роботи з учнями, тому слід урахувати важливість дослідницької (або гностичної) функції вчителя.

Про педагогічну майстерність учителя у своїх працях наголошує відомий педагог і методист Б. І. Степанишин, що високий ранг суспільного визнання досягне такий учитель, який буде відповідати певним вимогам, а саме: досконало знати і захоплююче викладати свій предмет, пов'язувати його з сучасністю; виховувати загальнолюдські цінності на національних ідеалах; учити учнів осмислено сприймати літературний твір, розвивати відчуття краси, заохочувати до самоосвіти, самовиховання; засобами художнього слова прагнути до духовного збагачення учня як особистості.

Автор звертає увагу, що вчитель повинен урахувати специфіку навчального предмета, зокрема, літературного читання, володіти такими знаннями і вміннями: знати свій предмет досконало і викладати його захоплююче; засобами рідної мови й художнього слова виховувати в учнів загальнолюдські й національні ідеали; пов'язувати зміст літературної освіти з сучасним життям; здійснювати розвивальне навчання, ранню професіоналізацію, плекати філологічні здібності учнів; керувати процесом осмисленого сприйняття літературного твору, стимулювати відчуття краси, позитивних емоцій; на основі систематичного проведення самостійної роботи формувати в учнів уміння у сфері гуманітарної освіти; усіляко заохочувати учнів до самоосвіти, самовиховання, до максимального духовного збагачення; засобами художнього слова розвивати усне й писемне мовлення учнів; формувати національну свідомість; у змісті творів, що вивчаються текстуально, акцентувати високі постулати християнської доброчинності [9].

На думку О. М. Семеног, готовність учителя до педагогічної діяльності містить у собі сукупність певних мотиваційно-оцінних якостей, професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду роботи. Серед компонентів готовності вчителя науковець виділяє мовно-мотиваційний, комунікативно-інформаційний, операційно-компетентнісний. Так, операційно-компетентнісний компонент готовності вчителя спрямований на вдосконалення необхідних для професійної діяльності вмінь. Складниками цього компонента є такі вміння: уміння оперувати набутими знаннями у професійній діяльності; уміння проектувати педагогічну діяльність; уміння здійснювати науково-педагогічне спілкування у відповідній галузі науки; уміння керувати пізнавальною, дослідницькою, пошуково-дослідною діяльністю учнів; уміння здійснювати відбір, методичне опрацювання автентичних матеріалів; уміння створювати навчально-методичні комплекси, різні види наочності; уміння виконувати наукові дослідження на регіональному матеріалі; уміння виконувати науково-педагогічні дослідження з елементами сучасних інформаційних технологій; уміння організовувати самостійну, індивідуальну, науково-дослідницьку роботу [8].

Спостерігаємо чітко окреслені позиції Л. О. Базиль щодо шляхів удосконалення професійної підготовки вчителя на компетентнісній основі, що тісно взаємодіють із літературознавчою компетентністю як багаторівневою цілісністю структурних компонентів. Науковець стверджує, що результатом фахової готовності до професійної діяльності вчителя є його літературна компетентність і розглядає цю компетентність як складну систему компетенцій (інтелектуальної, літературної, літературознавчої, текстової, читацької, інтерпретаційної, герменевтичної, комунікативної, дискурсивної, інформаційної, дослідницької, евристичної, креативної, культурознавчої, мистецькознавчої, етичної, психологічної, педагогічної, методичної, технологічної) [1, с. 50].

О. М. Горошкіна визначає такі вміння вчителя: визначати основні завдання на кожному етапі вивчення шкільного курсу мови, виходячи з основних завдань предмета і освітнього процесу; уміння оптимально застосовувати можливості рідної мови для освітніх, виховних і розвивальних цілей, ураховуючи вікові особливості засвоєння мови учнями початкових класів школи [4]. Автор виділяє групу методичних умінь: уміння, що пов'язані з визначенням мети і завдань навчання; уміння, що забезпечують відбір змісту навчання; уміння, що пов'язані з формуванням у молодших школярів мотивів навчально-пізнавальної діяльності; уміння, що пов'язані з організацією освітнього процесу; уміння, що забезпечують контроль за навчанням; уміння, що пов'язані з аналізом результатів навчання [там само].

В. В. Сидоренко вказує на розвиток функцій учителя (інформаційної, діяльнісної, креативної, розвивальної) та виділяє низку професійних умінь, якими він повинен володіти: уміти оцінювати рівень професійної компетентності; створювати власну позитивну концепцію; уміти адаптуватися до різних змін і творчо діяти; працювати над професійно-особистісним розвитком; на високому науково-методичному рівні здійснювати викладання української мови і літературного читання; застосовувати інноваційні технології для забезпечення результативності та якості освітнього процесу; уміти здійснювати творчо-діяльну, експериментально-інноваційну діяльність; змінювати освітні технології відповідно до інноваційних суспільних тенденцій; володіти відповідними компетентностями з мови (комунікативною, інтелектуальною, креативною) і літератури (інтелектуальною, особистісною, креативною, комунікативною, діяльнісною, емоційною, рефлексивною) [10].

Погоджуємося з такими міркуваннями вчених, але, своєю чергою, вважаємо, що професійні вміння мають базуватися на специфіці професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Професійні вміння майбутнього вчителя формуються в університеті у процесі вивчення фахових дисциплін, дисциплін педагогічного спрямування, під час проходження різних видів виробничої (педагогічної) практики.

Ми пропонуємо розширену класифікацію професійних умінь учителя початкової школи з погляду його професійної підготовки. Серед таких умінь виділяємо: 1) інформаційні, що передбачають отримання, систематизацію, адаптацію й ефективну передачу знань, уміння працювати з необхідною інформацією як у друкованих, так і електронних джерелах; 2) пізнавальні, які спрямовані на самоосвіту студентів, науково-дослідницьку діяльність, осмислення, аналіз та узагальнення власної професійної діяльності, уміння збирати, опрацьовувати, аналізувати професійно значущу інформацію; 3) організаційні, що виявляються в умінні студентів організувати, розподілити, спланувати власну професійну діяльність і навчально-пізнавальну діяльність учнів початкової школи; створення сприятливої атмосфери; 4) комунікативні, що спрямовані на організацію та встановлення педагогічного спілкування: налагодження психологічного контакту з учнями, батьками, колегами; управління спілкування (здатність викликати позитивні емоції, створення позитивної атмосфери), здатність до співпраці, обмін інформацією, уміння управляти освітнім процесом, володіння педагогічною технікою (культура мовлення, емоційна врівноваженість); 5) прикладні, що є вміннями практичної готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, професійні вміння вчителя початкової школи посідають важливе місце в його педагогічній діяльності, у процесі навчання й виховання молодого покоління, оскільки формують професіоналізм педагога і характеризують його готовність до здійснення теоретичної й практичної педагогічної діяльності. Майбутній учитель початкової школи повинен виховувати і розвивати в собі спеціальні професійні вміння, які сприятимуть розв'язанню актуальних проблем навчання літературного читання, тому ми виділяємо низку пріоритетних умінь, необхідних для його результативної професійної діяльності: інформаційні, пізнавальні (когнітивні), організаційні, комунікативні, прикладні.

Оскільки основу сучасної методики становить орієнтація на ініціативну, цілеспрямовану, високого рівня професійну діяльність учителя, то завданням кожного сучасного вчителя початкової школи є розширювати і поглиблювати набуті знання, уміння, навички у процесі самостійної наукової, пошуково-дослідницької, творчої роботи. Подальшого дослідження потребує питання розкриття змісту професійних умінь зазначених вище груп.

Список використаних джерел

1. Базиль Л. О. Літературознавча компетентність учителя української мови і літератури : навчальна програма курсу [для студентів вищих пед. навчальних закладів] / Л.О. Базиль. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 150 с.
2. Бугайко Т. Ф. Бесіди з молодими словесниками про уроки літератури в 5 і 6 класах / Т. Ф. Бугайко, Ф. Ф. Бугайко. – Київ : Радянська школа, 1967. – 264 с.
3. Волошина Н. Й. Предмет літератури в загальній школі / Н. Й. Волошина // Наукові основи методичної літератури / за ред. доктора пед. наук Н. Й. Волошиної. – Київ, 2002.
4. Горошкіна О. Етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів української мови. Лінгводидактика : теорія, методика, досвід : збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Бадер]. – Вип. 3. – Слов'янськ : Вид-во ДВНЗ «ДДПУ», 2013. – 177 с.
5. Гуковский Г. А. Изучение литературного произведения в школе. Методологические очерки о методике / Г. А. Гуковский. – Москва ; Ленинград : Просвещение, 1966. – 268 с.
6. Мазуркевич О. Р. Основні вимоги до вчителя-словесника. Наукові основи методичної літератури / О. Р. Мазуркевич, В. І. Цимбалюк. – Київ, 2002. – С. 230–231.
7. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навч. посібник [для студентів вищих закладів освіти]. – Київ : Ленвіт, 2000. – 384 с.
8. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія / О. М. Семенов. – Суми : ВВП «Мрія-1», ТОВ, 2005. – 404 с.
9. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі / Б. І. Степанишин. – Київ : Проза, 1995. – 254 с.
10. Сидоренко В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя-словесника. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com

References

1. Bazyl, L. O. (2011). *Literary Studies Competence of Ukrainian Language and Literature Teacher: [Curriculum of the Course for the Students of Higher Education Pedagogical Institutions]*. Luhansk: Publishing House «Knowledge» (in Ukr.)
2. Buhaiko, T. F., & Buhaiko, F. F. (1967). *Conversations with Young Linguists on Literature Lessons in Grades 5 and 6*. Kyiv: Rad. Shk. (in Ukr.)
3. Voloshyna, N. Y. (2002). *Course of Literature in Secondary School*. Scientific Fundamentals of Methodical Literature / ed. by Doctor of Ped. Sciences N.Y. Voloshyna. Kyiv (in Ukr.)
4. Horoshkina, O. (2013). *Formation Stages of Methodical Competence of Future Ukrainian Language Teachers. Linguodidactics: Theory, Methodology, Experience: a collection of scientific works* / [Ed. by Prof. V.I. Bader]. – Issue 3. Sloviansk: Publishing House DVNZ «DDPU» (in Ukr.)
5. Gukovsky, G. A. (1966). *Studying a Literary Work at School. Methodological Essays on the Methods*. Moscow; Leningrad: Prosveshchenie (in Russ.)
6. Mazurkevych, O. R., & Tymbaliuk, V. I. (2002). *Basic Requirements for a Language Teacher. Scientific Fundamentals of Methodical Literature* / ed. by Doctor of Ped. Sciences N. Y. Voloshyna. Kyiv (in Ukr.)
7. Pasichnyk, Y. A. (2000). *Methodology of Teaching Ukrainian Literature in Secondary Education Institutions: A Guide for Students of Higher Education Institutions*. Kyiv: Lenvit (in Ukr.)
8. Semenov, O. M. (2005). *Professional Training of Future Teachers of the Ukrainian Language and Literature: monograph*. Sumy: VVP «Mriya-1» (in Ukr.)
9. Stepanyshyn, B. I. (1995). *Teaching Ukrainian Literature at School*. Kyiv: Prosa (in Ukr.)
10. Sydorenko, V. V. *Ways of Improving Professional Competence of a Language Teacher*. Retrieved from www.rusnauka.com (in Ukr.)

Abstract. YATSYNA Svitlana Mikolayivna. *Views of modern methods on formation of professional lessons in future philologist teachers.*

Introduction. *The article considers the problem of forming professional skills of future teachers of Ukrainian Language and Literature. It represents the views of national methodologists concerning the formation of a language teacher as a specialist and his role in the education process.*

The article considers the ways of improving professional activity of a future language teacher. It focuses on the role of competence and personality oriented approaches to the education at higher school. The article considers the problem of special professional skills that contribute to solving current problems of teaching literature.

*The **purpose** of the research is to show the views of modern methodologists on the problem of forming professional skills of the future teachers of Ukrainian Language and Literature as a component of professional competence of a specialist.*

***Results.** The study of the scientific literature on the research problem shows that methodologists classify the skills of the future language teachers in a different way. Some scientists distinguish the following skills: the skill to operate the acquired knowledge in the professional activity; the skill to design pedagogical activity; the skill to carry out scientific pedagogical communication in the corresponding science; the skill to manage cognitive and research activities of students; the skill to carry out the selection and methodical processing of authentic materials; the skill to create educational and methodological complexes, different types of visibility; the skill to do research at the regional level; the skill to do scientific and pedagogical research with the elements of innovative information technologies; the skill to organize independent, individual and research work. Other scientists attribute cognitive, organizational, communicative and applied skills to professional ones.*

***Conclusions.** Professional skills of a language teacher occupy an important place in his pedagogical activity, in the process of education and upbringing of the younger generation since they form the professionalism of a teacher and characterize his readiness to the theoretical and practical pedagogical activity. Future language teachers should develop special professional skills that contribute to solving current problems of teaching literature. Therefore, we distinguish a set of priority skills that are necessary for the efficient professional activity of a language teacher. They are: informative, cognitive, organizational, and communicative and applied (practical).*

As the basis of modern methodology is orientation to the initiative and purposeful activity of a teacher, the task of every modern language teacher is to expand and deepen the acquired knowledge and skills in the process of independent scientific and research creative work. The problem of the content of professional skills of the mentioned groups requires further research.

***Key words:** professional competence; professional skill; professional skills; competence approach; personally oriented training; teacher of language and literature.*

Одержано редакцією 24.01.2018
Прийнято до публікації 02.02.2018

УДК 378: [37.091.12.011.3-051:811.161.2+821.161.2.09]:[37.018.43::004.032.6](045)

ЯЧМЕНИК Марина Михайлівна,
аспірант, Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка, Україна
e-mail: jachmenyk.m@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ МЕДІАОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

***Анотація.** Окреслено специфіку професійної діяльності, підготовку майбутніх учителів української мови і літератури засобами медіаосвіти. Визначено, що ефективна підготовка майбутніх учителів-словесників до застосування засобів медіа у фаховій діяльності, зокрема, під час вивчення професійно орієнтованих навчальних дисциплін, проведення педагогічної практики можлива, якщо врахувати положення таких*